

Rendhagyó kommentár egy rendhagyó preambulumról

Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti hitvallás

Szerkesztette:
PATYI ANDRÁS

Dialóg Campus

RENDAHAGYÓ KOMMENTÁR EGY RENDAHAGYÓ PREAMBULUMRÓL
Magyarország Alaptörvénye, Nemzeti hitvallás

Vákát oldal

RENDRAGYÓ KOMMENTÁR
EGY RENDHAGYÓ
PREAMBULUMRÓL
MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE,
NEMZETI HITVALLÁS

Szerkesztette
Patyi András

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés”
című projekt keretében jelent meg.

Szerzők

Barna Attila	Kiss György
Bóka János	Patyi András
Chronowski Nóra	Peres Zsuzsanna
Erdős Csaba	Schweitzer Gábor
Halász Iván	T. Kovács Júlia
Hollán Miklós	Takács Albert
Horváth Attila	Téglási András

A kötetet szerkesztette és lektorálta
Patyi András

A szerkesztő munkáját észrevételeivel és önzetlen támogatásával segítette
Auer Ádám, Chronowski Nóra és Kun Miklós

A kézirat lezárásának időpontja:
2018. szeptember 30.

© A szerzők, 2019
© A szerkesztő, 2019
© Dialóg Campus Kiadó, 2019

E mű szerzői jogvédelem alatt áll. Minden jog fenntartva, beleértve a mű kiadásának, sokszorosításának, terjesztésének, illetve fordításának jogát is. A kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül a mű vagy annak része semmilyen formában sem reprodukálható, nem sokszorosítható és nem terjeszthető, ideértve az elektronikus rendszerek felhasználásával történő feldolgozást és az azokban való tárolást, azokkal történő sokszorosítást és terjesztést is.

Tartalom

Patyi András

Gondolatok a Nemzeti hitvallás értelmezéséről 9

Halász Iván

A nemzetfelfogás kérdése az Alaptörvényben
és a hatályos magyar közjogban 15

Horváth Attila

„Büszkék vagyunk arra, hogy Szent István királyunk ezer évvel ezelőtt
szilárd alapokra helyezte a magyar államot, és hazánkat a keresztény
Európa részévé tette” 31

Barna Attila

„Büszkék vagyunk az országunk megmaradásáért, szabadságáért
és függetlenségéért küzdő őseinkre” 67

Peres Zsuzsanna

„Büszkék vagyunk arra, hogy népünk évszázadokon át harcokban védte Európát,
s tehetségével, szorgalmával gyarapította közös értékeit” 101

Schweitzer Gábor

„Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait” 107

Bóka János

„...az elmúlt évszázad viharaiiban részekre szakadt nemzetünk” 121

Peres Zsuzsanna

„Kinyilvánítjuk, hogy a velünk élő nemzetiségek a magyar politikai közösség
részei és államalkotó tényezők” 137

Peres Zsuzsanna

„Vállaljuk, hogy örökségünket, egyedülálló nyelvünket, a magyar kultúrát,
a magyarországi nemzetiségek nyelvét és kultúráját,
a Kárpát-medence természet adta és ember alkotta értékeit ápoljuk és megóvjuk” 153

T. Kovács Júlia – Téglási András

„Felelősséget viselünk utódainkért, ezért anyagi, szellemi és természeti erőforrásaink
gondos használatával védelmezzük az utánunk jövő nemzedékek életfeltételeit” –
A Nemzeti hitvallás környezet- és természetvédelmi tárgyú rendelkezései 165

Bóka János

„...nemzeti kultúránk gazdag hozzájárulás az európai egység sokszínűségéhez” 185

Chronowski Nóra

„Tiszteljük más népek szabadságát és kultúráját, együttműködésre törekszünk
a világ minden nemzetével” 197

Kiss György

„Valljuk, hogy az emberi lét alapja a méltóság” 213

Erdős Csaba

A Nemzeti hitvallás individuális szabadságklauzulája 253

Kiss György

„Valljuk, hogy a közösség erejének és minden ember becsületének alapja
a munka, az emberi szellem teljesítménye” 269

Téglási András

„Valljuk az elesettek és a szegények megsegítésének kötelességét”
– avagy a Nemzeti hitvallás szociális töltetű rendelkezése(i) 291

Takács Albert

„Valljuk, hogy a polgárnak és az államnak közös célja a jó élet, a biztonság,
a rend, az igazság, a szabadság kiteljesítése” 319

Erdős Csaba

A népuralom újszerű megközelítése a Nemzeti hitvallásban 347

Horváth Attila

„Tiszteletben tartjuk történeti alkotmányunk vívmányait és a Szent Koronát,
amely megtestesíti Magyarország alkotmányos állami folytonosságát
és a nemzet egységét” 361

Hollán Miklós

Az önkényuralmi rendszerek bűnei és azok elévülése 385

Horváth Attila

„Nem ismerjük el az 1949. évi kommunista alkotmányt,
mert egy zsarnoki uralom alapja volt, ezért kinyilvánítjuk érvénytelenségét” 403

Halász Iván – Schweitzer Gábor

„Alaptörvényünk jogrendünk alapja, szövetség a múlt, a jelen
és a jövő magyarjai között” – Az Alaptörvény önmeghatározási kísérlete 487

Halász Iván

„Mi, Magyarország polgárai készen állunk arra, hogy országunk rendjét
a nemzet együttműködésére alapítsuk” 501

A kötet szerzői 513

„Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait”

Az alkotmányozó hatalom igen határozott formában törekedett arra, hogy az Alaptörvényben Magyarország vallási örökségét, illetve vallási kötődéseit is kifejezésre juttassa. A szakralitás megjelenítésére irányuló szándékot már önmagában is tükrözi, hogy az Alaptörvény a *Himnusból* – idézőjelek nélkül – átvett felszólító mondatral indít: *Isten! Áldd meg a magyart!*¹ Az Alaptörvény első szava tehát – amint ezt a Csink Lóránt – Fröhlich Johanna szerzőpáros is megállapította – „vallási töltetű”.² A preambulum funkcióját betöltő Nemzeti hitvallásnak pedig már az elnevezése is szakrális elköteleződést sugalmaz. A Nemzeti hitvallás szövege ugyanakkor a továbbiakban nemcsak azt deklarálta, hogy Szent István király ezer évvel ezelőtt szilárd alapokra helyezte a magyar államot és – ezzel összefüggésben – „hazánkat a keresztény Európa részévé tette”, hanem a kereszténység nemzetmegtartó szerepéről is elismeréssel nyilatkozott, mégpedig a megfogalmazásból következően nemcsak a múlt, hanem a jelen vonatkozásában is: „Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét.” A kereszténység nemzetmegtartó szerepének hangsúlyozása mellett az alkotmányozó Magyarország különböző vallási tradíciói iránti megbecsülését is deklarálta: „Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait.” Az Alaptörvény posztambuluma pedig – a keretként is szolgáló szakrális vonatkozások lezárásaként – az Isten és ember előtti felelősségre utalt az Alaptörvény megalkotása kapcsán: „Mi, a 2010. április 25-én megválasztott Országgyűlés képviselői, Isten és ember előtti felelősségünk tudatában, élve alkotmányozó hatalmunkkal, Magyarország első egységes Alaptörvényét a fentiek szerint állapítjuk meg.” Amikor tehát az alkotmányozó hatalom az ország különböző vallási hagyományainak megbecsülését fejezi ki, akkor e szövegrész lehetséges értelmezése során a fenti kontextusra is figyelemmel kell lennünk. Mindezekre tekintettel a következő kérdéseket kívánjuk érinteni:

1. Mit fejezhet ki a nemzetmegtartó kereszténység és a különböző vallási hagyományok közötti különbségtétel?
2. Miként viszonyulnak a szakrális hívószavak az állam vallási semlegességének elvéhez?

¹ A Nemzeti hitvallás Himnusból átvett mondatának értelmezése kapcsán Majtényi Balázs azt a lehetőséget vetette fel, hogy az Alaptörvény szövegezői „a Himnusból kölcsönzött felszólítást az ország jelmondatának szánták, s az az Alaptörvényben szimbolikus gesztusként nem az ország jelképei közé került.” MAJTÉNYI 2011, 101.

² CSINK–FRÖHLICH 2012, 111.

3. Milyen közjogi státuszt kínál a jogalkotó a nemzetmegtartó kereszténységet, valamint a különböző vallási hagyományokat megjelenítő vallási közösségek számára?

A nemzetmegtartó kereszténység és a megbecsülendő vallási hagyományok

Az Alaptörvény Istenre és a kereszténységre történő hivatkozásai egyértelműen jelzik az állam vallási és világnézeti semlegességétől való eltávolodást, másféle megközelítésben az állam vallási és világnézeti elköteleződését. Önmagában természetesen nem az Istenre és a kereszténységre történő utalás váltja ki a semlegesség elvétől történő eltávolodást, hanem a megfogalmazás egyoldalúsága, azaz a kiegyenlítettség hiánya okozza a vallási és világnézeti elkötelezettség érzetét – még akkor is, amikor az Alaptörvény keresztény értékeinek egyetemes erkölcsi vonatkozásait domborítják ki.³ A *Nemzeti hitvallás* vallási preferenciái kapcsán arra a szempontra is hivatkozhatunk, hogy miután a preambulum szövege kifejezetten keresztény jellegű, az „ateista állampolgárok” számára nem tett gesztusokat.⁴

A kereszténység nemzetmegtartó szerepének kiemelése, valamint az ország különböző vallási hagyományainak megbecsülése kapcsán az a gondolat is felmerült, hogy ez a különbségtétel akár visszalépésnek is tekinthető a Nemzeti Összetartozás melletti tanúságtételről szóló 2010. évi XLV. törvény preambulumban foglaltakhoz képest: „Mi, a Magyar Köztársaság Országgyűlésének tagjai, akik hiszünk abban, hogy Isten a történelem ura, s azok, akik a történelem menetét más forrásokból igyekszünk megérteni, hazánkért és a magyar nemzet egészéért [...] a következő törvényt alkotjuk.”⁵ A 2010. évi XLV. törvény preambuluma ugyanis éppenséggel arra törekedett, hogy vallási és világnézeti tekintetben kiegyensúlyozott legyen. A vallási, illetve világnézeti hívószavak kiegyenlítettségére ugyanakkor a Lengyel Köztársaság Alkotmányának preambuluma szolgálhat példaként, amennyiben az alkotmányozás alanyaként a hívő és nem hívő állampolgárok közösségét együttesen nevezte meg: „Mi a lengyel nemzet – a Köztársaság valamennyi állampolgára, mindazok, akik hisznek Istenben, mint az igazság, jószág és szépség forrásában, mindazokkal, akik nem osztoznak ebben a hitben, de tiszteletben tartják a más forrásokból táplálkozó egyetemes értékeket [...]” Ennek a megfogalmazásnak köszönhetően a Lengyel Köztársaság egyetlen állampolgára – hívő és nem hívő – sem érezhette úgy, hogy vallási vagy világnézeti okok miatt az alkotmányozó látókörén kívül rekedt volna.

A nemzetmegtartó kereszténység és a különböző vallási hagyományok megbecsülése közötti különbségtételnek olyan értelmezése is lehetséges, miszerint ez a megfogalmazás a „tolerancia modelljét” jeleníti meg, amelyben a „különböző világnézeti felfogások nem egyenrangúak, noha követésüket nem akadályozza tiltás és üldözés”.⁶ Az Alaptörvény nemcsak a kereszténység magyar államiság létrejöttében betöltött történelmi szerepét ismerte el, hanem egyúttal el is kötelezte magát annak „erkölcsi és politikai elvei” mellett. Mindez pedig azt a következményt vonta maga után, hogy az Alaptörvény szakított

³ SALAMON 2014.

⁴ JAKAB 2011, 181.

⁵ RIXER 2011.

⁶ FLECK et al. 2011, 70.

a Magyar Köztársaság alkotmányának felfogásával, amely semleges maradt a „versengő világnézeti felfogások” között.⁷ Ezzel ellentétes értékelés szerint ugyanakkor az Alaptörvény nem rögzít olyan kötelezettséget, amely a semlegességet kizárná, továbbá az Alaptörvény igazolása sem tartalmaz vallási elemeket, amiből viszont az következik, hogy megalapozottan nem állítható, hogy az Alaptörvény „erőteljesebb értékelkötelezettsége” szakított volna a világnézeti semlegesség elvével, miként az állam világnézeti semlegességének elve és a kereszténység történelmi szerepének alkotmányos elismerése sem összeegyeztethetetlen egymással.⁸

Miközben az Alaptörvény vallási tekintetben erőteljesen értékorientált, az Alaptörvény indokolása érdekes módon nemcsak a szekuláris – azaz világi – államra, hanem az állam világnézeti semlegességére is hivatkozott: „A Javaslat rögzíti azt, hogy mindenkinek joga van a gondolat, a lelkiismeret és a vallás szabadságára. Ehhez kapcsolódóan fogalmazza meg a Javaslat az állam és az egyház különállásának elvét, amely amellett, hogy a szekularizált állam működésének egyik alapelve, a vallásszabadság egyik garanciájának is tekinthető. A Javaslat azonban kifejezésre juttatja azt is, hogy az állam világnézeti semlegessége nem jelent egyúttal társadalmi közömbösséget is, hanem a társadalmilag közösségi célok érdekében az állam együttműködik az egyházakkal.”

Az állam vallási semlegessége a rendszerváltást követően

Az állam világnézeti semlegességének igénye a világnézeti szempontból erősen elkötelezett szocialista állam ellenpólusaként az 1989–1990-es rendszerváltás időszakában merült fel. A Magyar Népköztársaság Alkotmányának 2. § (1) bekezdése az 1972. évi alkotmánymódosítás óta ugyanis rögzítette, hogy a Magyar Népköztársaság szocialista állam, miként az Alkotmány számos további rendelkezése szolgálta a szocialista eszmerendszer érvényesítését. Az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény ugyanakkor a kibontakozó pluralizmus jegyében megváltoztatta az Alkotmány 2. § (1) bekezdését: „A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam, amelyben a polgári demokrácia és a demokratikus szocializmus értékei egyaránt érvényesülnek.” Az alkotmánymódosítás értelmében az állam világnézeti tekintetben nem vált semlegessé, hiszen a kialakuló demokratikus jogállami keretek között egyaránt érvényesíteni kívánta a polgári demokrácia, valamint a demokratikus szocializmus értékeit. Az 1990. évi első szabad választást követően fogadta el az Országgyűlés az Alkotmány módosításáról szóló 1990. évi XL. törvényt, amely az Alkotmány 2. § (1) bekezdése helyébe a következő rendelkezést léptette: „A Magyar Köztársaság független, demokratikus jogállam.” E módosítás értelmezése kapcsán az Alkotmánybíróság a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban arra mutatott rá, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi: „Egyedül ez felel meg annak az ideológiai semlegességnek, amelyet az Alkotmánynak az 1990. évi XL. törvénnyel való módosítása azzal fejezett ki, hogy törölte az Alkotmány 2. §-ából [...] – éppen a pluralizmus példájaként – szerepeltetett fő eszmei irányzatokat.”⁹ Az állam ideológiai – világ-

⁷ FLECK et al. 2011, 70.

⁸ SCHANDA 2015, 135. Az Alaptörvény vallási utalásainak lehetséges és megengedő értelmezéséhez lásd még: CSINK–FRÖHLICH 2012, 111–121.

⁹ ABH 1992, 179. [3].

nézeti – semlegességének tehát a független, demokratikus jogállami önazonosság alkotmányos kiemelése felelt meg. Mindezt amiatt is fontos megjegyezni, mert az Alaptörvény B) cikke – a Magyar Köztársaság Alkotmányának szövegével megegyezően – ugyanezeket az alapelveket, illetve alapértékeket nevesítette: „Magyarország független, demokratikus jogállam.”

A rendszerváltást követően az Alkotmánybíróság több határozata is foglalkozott az állam vallási semlegességével. Átfogó igénnyel elsőként a 4/1993. (II. 12.) AB határozat rendelkező részében mondta ki az Alkotmánybíróság, hogy az államnak „vallási és a lelkiismereti meggyőződésre tartozó más kérdésekben semlegesnek kell lennie”.¹⁰ Az állam vallási értelemben vett semlegességét a taláros testület tagjai az állam és az egyház elválasztásának alkotmányos rendelkezéséből vezették le. „Az állam vallási semlegességét kifejezetten előírja és garantálja az Alkotmány 60. § (3) bekezdése, amely szerint a Magyar Köztársaságban az egyház az államtól elválasztva működik.”¹¹ Az elválasztás tényéből ugyanakkor az Alkotmánybíróság további következtetéseket vont le: a) az állam sem az egyházakkal, sem valamelyik egyházzal nem kapcsolódhat össze intézményesen, b) az állam nem azonosítja magát egyetlen egyház tanításával sem, c) az állam nem avatkozik be az egyházak belső ügyeibe, és különösen nem foglalhat állást hitbéli igazságok kérdésében.¹²

Az állam és az egyház elválasztása ugyanakkor nem jelenti azt, hogy a vallás és az egyház sajátosságait az államnak figyelmen kívül kellene hagynia a törvényalkotási folyamatok során. Az Alkotmánybíróság az állam és az egyház elválasztásának alapelvéből kiindulva az egyházak egyenjogúságának elvére is rámutatott, hiszen „az államnak az egyházakat egyenlőként kell kezelnie”. Mindez összhangban állt az 1990. évi IV. törvény 15. § (2) bekezdésével, amely kimondta, hogy az egyházakat azonos jogok illetik meg és azonos kötelezettségek terhelik. A 4/1993. (II. 12.) AB határozat továbbá utalt arra is, hogy az elválasztás „módja, következtetése, szigorúsága” minden ország „sajátos történelmi körülményei”, továbbá az egyházak társadalmi szerepének függvényében alakul. Ennek következtében szigorú garanciák mellett „az elválasztás nem ellentét az együttműködéssel”, illetve az egyházak „egyenlőként való kezelése szintén nem zárja ki az egyes egyházak tényleges társadalmi szerepének figyelembevételét” sem az állam részéről. Azaz a garanciális elemekkel körülbástyázott együttműködés nem ellentét az elválasztással, miként a különbségtétel is összeegyeztethető az egyenjogúsággal.¹³

Az állam semlegessége nem jelent tétlenséget az állam részéről. A vallási értelemben semleges állam ugyanis nem lehet közömbös a vallási természetű kérdések, így az egyházak, vallási közösségek irányában sem. „Az államnak kötelessége, hogy a vallásos meggyőződés kinyilvánítása, tanítása és az életvitelben való követése, az egyházak működése, s ugyanígy a vallás elutasítása, továbbá a vallási meggyőződésről való hallgatás számára olyan teret biztosítson, amelyben a különböző felfogások szabadon képződhetnek és fejlődhetnek, s ezen keresztül lehetővé teszik az egyéni meggyőződés szabad kialakítását.”

A 8/1993. (II. 27.) AB határozat tovább finomította az állam vallási semlegességének tartalmát, amennyiben az állam nemcsak valamely egyház, hanem valamely vallás tanításával sem azonosíthatja magát: „Az állam nemcsak az egyházakkal, de semmilyen vallással

¹⁰ ABH 1993, 48.

¹¹ ABH 1993, 52.

¹² ABH 1993, 52.

¹³ ABH 1993, 53. Lásd továbbá: ÁDÁM 1998, 111–113.; SÁRI 2000, 115–116.; SZATHMÁRY 2004, 82–85.

vagy vallási közösséggel nem kapcsolódhat össze intézményesen, nem azonosíthatja magát egyetlen vallás tanításával sem, nem foglalhat állást hitbéli igazságok kérdésében. A vallási közösségek önállóságába sajátosan vallási jellegüket érintő beavatkozás alkotmányosan nem lehetséges, függetlenül attól, hogy a közösségek milyen formában működnek.”¹⁴ Ezt az értelmezést Ádám Antal utóbb azzal a tartalmi kiegészítéssel tette teljesebbé, hogy az állam – a fent említettek mellett – egyetlen világnézet tanításával sem azonosulhat.

Az államnak tehát a vallási, illetve világnézeti semlegesség alkotmányos elvéből következően – az intézményes összefonódás elkerülése mellett – egyaránt tartózkodnia kell a vallásos, illetve a nem vallásos tanítások vagy világnézetek befogadásától, illetve az azokkal történő azonosulástól. Ebben az összefüggésben tehát az állam semlegessége a vallás vagy világnézet állami szintre való emelésétől – azaz hivatalossá tételétől – történő tartózkodást jelenti. A vallási és világnézeti értelemben semleges államnak ugyanakkor olyan alkotmányos és jogi környezetet kell biztosítania, amelyben a vallásos meggyőződések, valamint a nem vallási alapú világnézetek egyenlő feltételek mellett érvényesülhetnek, miként egyetlen személyt sem érhet előny vagy hátrány vallási vagy világnézeti meggyőződése miatt.

Az állam semlegességének kérdése az egyházak nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályozással összefüggésben is felmerülhet. Miután az 1990. évi IV. törvény rendelkezései szerint az egyházak jogi személyiségüket a nyilvántartásba vétel által nyerték el, nem tűnt mellékes kérdésnek, hogy milyen eljárás mellett valósult meg a nyilvántartásba vétel. A törvényi feltételeknek megfelelő vallási közösségeket az egyház székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetve a Fővárosi Bíróság vette nyilvántartásba.¹⁵ A bíróság az eljárás során a semlegesség elvéből következően érdemi vizsgálatot nem folytathatott, hiszen a törvényi feltételek megléte esetén automatikusan regisztrálta a kérelmező egyházat.

A rendszerváltozást követő időszakban tehát az állam és az egyházak kapcsolatrendszerét az alkotmányos alapelvek tekintetében az állam és az egyház elválasztásának, az állam vallási semlegességének, valamint az egyházak jogegyenlőségének alapelvei határozták meg. Ezek szerint

- a) az egyház belső törvényeinek, szabályainak érvényre juttatására állami kényszer nem alkalmazható,
- b) az egyházakat azonos jogok illetik meg és azonos kötelezettségek terhelik,
- c) az állam az egyház irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre,
- d) az állam egyetlen egyházzal sem kapcsolódhat össze intézményesen,
- e) az állam egyetlen egyház vagy vallás tanításával sem azonosíthatja magát,
- f) az állam nem avatkozik be az egyházak belső ügyeibe, és
- g) az állam foglal állást hitbéli igazságok kérdésében.¹⁶

¹⁴ ABH 1993, 102.

¹⁵ 9. § (1) Az egyházat a székhelye szerint illetékes megyei bíróság, illetőleg a Fővárosi Bíróság (a továbbiakban együtt: bíróság) nyilvántartásba veszi, ha a) az egyházat legalább száz természetes személy megalapította, b) az egyház az alapszabályát elfogadta, c) az ügyintéző és képviseleti szerveit megválasztotta, és d) az alapítók nyilatkoznak arról, hogy az általuk létrehozott szervezet a 8. §-ban foglaltaknak megfelel. A hivatkozott 8. § ugyanakkor a következőket szabályozta:

„(1) Az azonos hitelveket követők, vallásuk gyakorlása céljából, önkormányzattal rendelkező vallási közösséget, vallásfelekezetet, egyházat (a továbbiakban együtt: egyház) hozhatnak létre.

(2) Egyház minden olyan vallási tevékenység végzése céljából alapítható, amely az Alkotmánnyal nem ellentétes, és amely törvénybe nem ütközik.”

¹⁶ Lásd továbbá: ÁDÁM 1998, 111.

Az állam és a vallási közösségek különvált működése

Az állam vallási semlegessége szempontjából is fontos áttekinteni, hogy miként változtak az Alaptörvény elfogadását követően az állam és az egyház elválasztásával, valamint az egyházak nyilvántartásba vételével kapcsolatos rendelkezések.

A változások alkotmányos hátterét az Alaptörvény, az Alaptörvény átmeneti rendelkezései, az Alaptörvény 2013. március 25-i negyedik módosítása, valamint az Alaptörvény 2013. szeptember 25-i ötödik módosítása biztosítja. A törvényi szintű szabályozás kapcsán pedig – a még az Alaptörvény 2012. január 1-jei hatálybalépése előtt elfogadott – az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi C. törvényt, továbbá az azt felváltó, a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvényt, valamint az azt módosító 2012. évi VII. törvényt, illetve a vallási közösségek jogállásával és működésével kapcsolatos törvényeknek az Alaptörvény negyedik módosításával összefüggő módosításáról szóló 2013. évi CXXXIII. törvényt kell kiemelnünk.¹⁷

Az Alaptörvény eredeti szövegezésű VII. cikke még az *egyház*, nem pedig a *vallási közösség* kifejezést használta. Ugyanezen eredeti VII. cikk az egyházak önállóságának hangsúlyozása mellett az állam és az egyházak különvált működését emelte ki. A mai szövegezés szerint: „Az állam és a vallási közösségek különváltan működnek. A vallási közösségek önállóak.”¹⁸

A *különvált* kifejezés a korábbi *elválasztás* kifejezést váltotta fel, miközben a különvált működésre hivatkozást az alkotmányozó azzal egészítette ki, hogy „az állam a közösségi célok érdekében együttműködik az egyházakkal”. Az együttműködésre vonatkozó megfogalmazás az Alaptörvény negyedik módosítását követően annyiban változott, amennyiben az alkotmányozó a vallási tevékenységet végző szervezetek együttműködésre való alkalmasságát emelte ki, az Alaptörvény ötödik módosítását követően pedig a hangsúly az együttműködésről az együttműködés lehetőségére helyeződött: „Az állam és a vallási közösségek a közösségi célok elérése érdekében együttműködhetnek.”¹⁹

A vallási közösségek (egyházak és vallási tevékenységet végző szervezetek) jogállása: a kétszintű szabályozás kérdőjelei²⁰

Minden törvény megalkotásakor fontos szempont az igazolhatóság kérdése. A törvényhozónak azokat a körülményeket kell figyelembe vennie, amelyek hitelt érdemlően támasztják alá a törvény meghozatalának a szükségességét. Nem volt ez másként a 2011. évi C. törvény, illetve a 2011. évi CCVI. törvény esetében sem. A 2011. évi C. törvény az igazolhatóság szem-

¹⁷ DRINÓCZI 2014.

¹⁸ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.), VII. cikk (3) bekezdés.

¹⁹ Alaptörvény, VII. cikk (4) bekezdés.

²⁰ A kézirat lezárását követően, 2018. december 12-én fogadta el az Országgyűlés a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény módosításáról szóló 2018. évi CXXXII. törvényt, amelynek 3. §-a jogi személyiséggel rendelkező vallási közösségek négy kategóriáját állapította meg: a) vallási egyesület, b) nyilvántartásba vett egyház, c) bejegyzett egyház, d) bevett egyház.

pontjait sajátos kontextusban helyezte el. Az általános indokolás – a történeti hivatkozások mellett – az alábbiakat emelte ki: „Az 1990. évi IV. törvény a lelkiismereti és vallásszabadságot, illetve az egyházak létrehozását széleskörűen biztosította, a későbbiekben azonban nyilvánvalóvá vált, hogy az egyházalapítás rendkívül nagyvonalú feltételei lehetőséget adnak az alapjoggal történő visszaélésekre is, mind az egyházaknak járó állami támogatások jogosulatlan igénybevételére, mind pedig ténylegesen nem hitéleti tevékenységet végző szervezetek egyházként történő bejegyeztetésére.” Az indokolás által általánosságban említett visszaélések a rendszerből kiszűrendő úgynevezett „bizniszegyházakra” vonatkoztak, vagyis azokra az egzakt módon soha meg nem nevezett vallási közösségekre, amelyek a jogalkotó szerint nemcsak az egyházalapítás 1990. évi IV. törvényben lefektetett nagyvonalú feltételeivel éltek vissza, hanem az állami támogatásokat is jogosulatlanul vették igénybe. A törvényalkotás szükségességét legfőképp ezzel indokolta annak idején a jogalkotó. A parlamenti vitán az 1990. évi IV. törvény alapján bejegyzett egyházak létszáma – mintegy 340–360 egyházra – hivatkozással ugyanakkor bizonyításra nem szoruló sarkigazsággként állapították meg a törvényjavaslat támogatói a joggal való visszaélés tényét, miközben arra is utaltak, hogy Európa számos államában a hazaihoz képest jóval alacsonyabb az egyházak száma.

Csakhogy ezek az érvek – amelyek utóbb a 2011. évi CCVI. törvény megalkotása során is felmerültek – önmagukban semmit sem bizonyítottak, és semmit sem támasztottak alá. Az 1990. évi IV. törvény rendelkezései alapján bejegyzett vallási közösségek létszámából legfeljebb a vallási pluralizmusra lehetett következtetni, miként a nemzetközi összehasonlításból is legfeljebb azt a konklúziót lehetett levonni, hogy más államokban a magyarországitól eltérők az egyházként történő regisztrálás vagy elismerés szabályai.²¹ A jogalkotónak és a jogalkalmazónak vitathatatlan joga és kötelessége a joggal való visszaélés kiszűrése és szankcionálása. Erre viszont az 1990. évi IV. törvény rendelkezései is lehetőséget biztosítottak, hiszen a bíróság az ügyész keresete alapján törölhette a nyilvántartásból azt az egyházat, egyházi jogi személyt, amelynek tevékenysége alkotmányba vagy törvénybe ütköző, amennyiben ezt a tevékenységet felhívás ellenére sem szüntette meg. A 2011. évi C. törvény, illetve az azt felváltó 2011. évi CCVI. törvény mindenesetre az egyszerűbb, de aggályosabb megoldást választotta. Egyszerűbb, mert – miközben 14 vallási közösséget törvény erejénél fogva „bevett egyháznak” minősített – egyetlen tollvonással megszüntette több száz vallási közösség eddig élvezett egyházi jogállását, rájuk sütve egyúttal a „bizniszegyház” szégyenbélyegét. Aggályosabb, mert semmiféle alkotmányosan igazolható szemponttal, például joggal való visszaélést megállapító jogerős bírói ítélettel nem sikerült ezt a drasztikus jogalkotói döntést alátámasztani.

A 2013. évi CXXXIII. törvény által módosított 2011. évi CCVI. törvény kétféle vallási közösséget nevesített: a vallási tevékenységet végző szervezetet,²² valamint az Országgyűlés által elismert egyházat, amelyet a jogalkotó – régi-új elnevezésként – bevett egyháznak nevez. Amíg az egyesületként működő vallási tevékenységet végző szervezetet a Fővárosi Bíróság veszi nyilvántartásba, addig az Országgyűlés törvény által ismeri el a bevett egyházat.

A 2011. évi CCVI. törvény mellékletében az Országgyűlés *ex lege*, azaz törvény erejénél fogva 14 vallási közösséget ismert el bevett egyháznak, vallási felekezetnek, val-

²¹ A külföldön érvényesülő szabályozáshoz lásd CSIZINÉ SCHLOSSER 2012, 83. skk.

²² A vallási tevékenységet végző szervezet jellemzéséhez lásd: ÁDÁM 2015, 378–379.

lái közösségnek – összefoglalóan bevett egyháznak –, míg az 1990. IV. törvény alapján bejegyzett vallási közösségek száza 2012. január 1-i hatállyal elvben a jogalkotó által lehetőségként felkínált egyesületi kényszerpályán folytathatták tevékenységüket, ami annyit jelentett, hogy ezeket a vallási közösségeket indokolás és jogorvoslat nélkül foztották meg az 1990. évi IV. törvény alapján szerzett jogalanyiságtól.

A 2011. évi CCVI. törvény melléklete által elismert egyházak: 1. Magyar Katolikus Egyház; 2. Magyarországi Református Egyház; 3. Magyarországi Evangélikus Egyház; 4–6. Zsidó vallásfelekezetek: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Egységes Magyarországi Izraelita Hitközség (Statusquo Ante), Magyarországi Autonóm Orthodox Izraelita Hitközség; 7–11. Orthodox Egyház: Budai Szerb Orthodox Egyházmegye, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus – Magyarországi Orthodox Exarchátus, Magyarországi Bolgár Orthodox Egyház, Magyarországi Román Orthodox Egyházmegye, Orosz Orthodox Egyház Magyar Egyházmegyéje (Moszkvai Patriarchátus); 12. Magyar Unitárius Egyház Magyarországi Egyházkerülete; 13. Magyarországi Baptista Egyház; 14. HIT Gyülekezete.

A bevett egyházként történő Országgyűlés általi elismerés szükséges – de végső soron mégsem elégséges – feltételeit a 2011. évi CCVI. törvény 14. §-a határozta meg.²³ A törvény által meghatározott feltételeknek kell azon vallási közösségeknek is megfelelniük, amelyek az 1990. évi IV. törvény által szerzett jogalanyiságukat 2012. január 1-jei hatállyal elvesztették, amennyiben bevett egyházként történő elismerésüket kezdeményezik.

Az egyházi státuszuktól 2012. január 1-jei hatállyal megfosztott vallási közösségek a megváltozott – jelentősen megszigorodott – törvényi feltételek megléte esetén kezdeményezhették Országgyűlés általi elismerésüket. Utóbb a 2012. évi VII. törvény melléklete 13 tétellel bővítette az Országgyűlés által elismert egyházak, vallási felekezetek, vallási közösségek – azaz a bevett egyházak – körét, miközben a 8/2012 (II. 29.) OGY határozat mindenféle indokolás nélkül utasította el 66 korábban az 1990. évi IV. törvény által

²³ 2011. évi CCVI. törvény, 14. §

„A vallási tevékenységet végző szervezetet az Országgyűlés egyházként ismeri el, ha

- a) elsődlegesen vallási tevékenységet végez,
- b) tanításának lényegét tartalmazó hitvallása és rítusa van,
- c) legalább
 - ca) százéves nemzetközi működéssel rendelkezik vagy
 - cb) húsz éve szervezett formában, vallási közösséggént működik Magyarországon és Magyarország lakosságának 0,1 százalékát elérő taglétszámmal rendelkezik,
- d) elfogadott belső szabálya van,
- e) ügyintéző és képviseleti szerveit megválasztotta vagy kijelölte,
- f) képviselői nyilatkoznak arról, hogy az általuk gyakorolni kívánt tevékenység nem ellentétes a 6. § (4) és (5) bekezdésével,
- g) tanai és tevékenységei nem sértik az ember testi-lelki egészséghez való jogát, az élet védelmét, az emberi méltóságot,
- h) a vallási tevékenységet végző szervezettel szemben – működése során – nemzetbiztonsági kockázat nem merült fel és
- i) a közösségi célok érdekében történő együttműködés iránti szándékát és annak hosszú távú fenntartására való képességét különösen alapszabálya, tagjainak száma, a kezdeményezést megelőzően a 9. § (1) bekezdése szerinti területeken végzett tevékenysége és az ilyen tevékenységnek a lakosság nagyobb csoportja számára való hozzáférhetősége bizonyítja.”

nyilvántartásba vett vallási közösség Országgyűlés által történő elismerési kérelmét.²⁴ A bevett egyházak köre azóta nem bővült.

A 2012. évi VII. törvény által elismert egyházak: 15. Magyarországi Metodista Egyház; 16. Magyar Pünkösdi Egyház; 17. Szent Margit Anglikán/Episzkopális Egyház; 18. Erdélyi Gyülekezet; 19. Hetednap Adventista Egyház; 20. Magyarországi Kopt Ortodox Egyház; 21. Magyarországi Iszlám Tanács; 22. Krisztusban Hívó Nazarénus Gyülekezetek; 23. Magyarországi Krisna-tudatú Hívők Közössége; 24. Az Üdvahadsereg Szabadegyház Magyarországa; 25. Az Utolsó Napok Szentjeinek Jézus Krisztus Egyháza; 26. Magyarországi Jehova Tanúi Egyház; 27. Buddhista vallási közösségek.

Végigtekintve a 2011. évi CCVI. törvény által ex lege, valamint a 2012. évi VII. törvény által elismerési eljárás eredményeként elismert egyházak körén, az látható, hogy ezzel a státusszal nem kizárólag a *Nemzeti hitvallás* által nemzetmegtartó szereppel felruházott kereszténységhez – jelentsen bármit is a kereszténység nemzetmegtartó szerepe – köthető vallási közösségek rendelkeznek. A 2011. évi CCVI. törvény *ex lege* zsidó vallásfelekezetek számára, a 2012. évi VII. törvény pedig – erre irányuló kérelem nyomán – iszlám, Krisna-tudatú, valamint buddhista vallási közösségeknek is biztosította az elismert egyházi státuszt. Feltehető, hogy a *Nemzeti hitvallás* „[b]ecsüljük országunk különböző vallási hagyományait” fordulata ezeket a jogalkotó által nevesített, nem keresztény vallási közösségeket öleli fel. Az is valószínűsíthető, hogy a jogalkotó a nemzetmegtartó kereszténységhez megítélése szerint legszorosabban köthető keresztény vallási közösségek (mindenekelőtt az úgynevezett történelmi egyházak) számára biztosította az elismert egyházi státuszt. Ugyanakkor azok között a vallási közösségek között, amelyek egyházként történő elismerését a 8/2012 (II. 29.) OGY

²⁴ A következő vallási közösségek egyházként történő elismerését utasította el a 8/2012 (II. 29.) OGY. határozat: 1. Agapé Gyülekezet, 2. A Keresztény Közösség Mozgalom a Vallási Megújulásért Egyház, 3. A Magyarországi Biblia Szól Egyház, 4. Apostoli Pünkösdi Egyház, 5. Aratás Teljes Evangéliumi Keresztény Egyház, 6. Barnabás Közösség, 7. Béke Gyülekezet, 8. Budapesti Autonóm Gyülekezet, 9. Budapesti Teljes Evangéliumi Gyülekezet, 10. CCC Magyarország Vallási Közösség, 11. Danube Nemzetközi Egyház, 12. Dávid Sátora Gyülekezet. Egyház, 13. Egyesítő Egyház, 14. Ekklesia Nyíregyházi Keresztény Gyülekezet, 15. Élő Isten Gyülekezete, 16. Esztergomi Teljes Evangéliumi Közösség Újszövetségi Gyülekezet, 17. Ezoterikus Tanok Egyháza, 18. Evangéliumi Barátság Egyház, 19. Evangéliumi Szolnoki Gyülekezet Egyház, 20. Fény és Szeretet Szabadkeresztény Egyház, 21. Fény Gyermekei Magyar Esszénus Egyház, 22. Golgota Keresztény Gyülekezet, 23. Hindu Vaisnava Egyház, 24. „Igazság Oszlopa” Teljes Evangéliumi Keresztény Egyház, 25. Isten Egyháza, 26. Isten Gyülekezete Egyesült Pünkösdi Egyház, 27. Jézus Minden Nemzetért Közösség, 28. Kelta-Wicca Hagymányörzök Egyháza, 29. Keresztény Család Gyülekezet, 30. Keresztény Testvéri Közösség, 31. Krisztus Kegyelme Gyülekezet, 32. Krisztus Magyarországi Egyháza, 33. Krisztus Szeretete Egyház, 34. Krisztus Teljessége Az Élet Kenyere Egyház, 35. Magyar Evangéliumi Egyház, 36. Magyar Reform Zsidó Hitközségek Szövetsége, 37. Magyar Taoista Egyház, 38. SZIM Salom Progresszív Zsidó Hitközség, 39. Magyarországi Bahá’i Közösség, 40. Magyarországi Church of God Egyház, 41. Magyarországi Evangéliumi Testvérközösség, 42. Magyarországi Keresztyén Testvér Gyülekezetek, 43. Magyarországi Örmény Apostoli Egyház, 44. Magyarországi Szabad keresztyén Gyülekezet, 45. Magyarországi Új Apostoli Egyház, 46. Mantra Magyarországi Buddhista Egyház, 47. Mezőkövesdi Teljes Evangéliumi Keresztény Gyülekezet, 48. Názáreti Egyház, 49. Négysegletkő Apostoli Hit Nemzetközi Egyház, 50. Olajfák Gyülekezete, 51. OM Vishwa Guru Deep Hindu Mandir, 52. Omega Pünkösdi Gyülekezetek Hálózata, 53. Óskeresztény Apostoli Egyház, 54. Ósmagyar Egyház, 55. Paulus Evangéliumi Közösség, 56. SHALOM Bibliái Gyülekezet, 57. Szabad Evangélium, 58. Szent Kamill Keresztény Egyház, 59. Szeretet Hídja Teljes Evangéliumi Keresztény Egyház, 60. Szeretet Szövetség Egyház, 61. Szeretet-Közösség Teljes Evangéliumi Egyház, 62. Szövetség Teljes Evangéliumi Gyülekezet, 63. Teljes Evangéliumi Keresztyén Közösség Mahanaim Gyülekezet, 64. Újszövetség Gyülekezet, 65. USUI Szellemi Iskola Közösség, 66. Üdvösség Hirdetői Egyház.

határozat utasította el, egyaránt találunk keresztény és nem keresztény (például zsidó, buddhista, hindu, ősmagyar) vallási közösségeket. Nem is említve azokat a vallási közösségeket, amelyek 2012. január 1-jei hatállyal veszítették el addigi egyházi státuszukat. Mindezek alapján nehéz taxatív meghatározni, hogy melyek a *Nemzeti hitvallás* által megbecsülésre érdemesített – a nemzetmegtartó kereszténységhez nyilvánvalóan nem kötődő – vallási hagyományok, miként az is kérdésként merülhet fel, hogy vajon mivel legitimálható, hogy kizárólag a kereszténység rendelkezik nemzetmegtartó szereppel?

A kétszintű szabályozás bevezetése visszalépést jelent a 2012. január 1-je előtti állapotokhoz képest. Az 1990. évi IV. törvény ugyanis a jogalkotó által megállapított kritériumoknak eleget tevő vallási közösségek, vallások, egyházak számára egyféle „egyházi” státuszt ajánlott fel, miközben az 1990 és 2012 közötti időszakban is működtek másféle, például egyesületi keretek között tevékenykedő vallási közösségek, amelyek nem tudtak vagy nem kívántak élni az 1990. évi IV. törvény által biztosított egyházi státusszal. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a 2012. január 1-jei hatállyal addigi egyházi státuszukat törvény erejénél fogva elvesztő vallási közösségek arra kényszerültek, hogy a korábbi jogállásnál kedvezőtlenebb körülményeket biztosító vallási tevékenységet végző szervezetként folytassák működésüket. Nem saját elhatározásuk folytán, hanem a jogalkotó aktusa következtében kényszerültek arra, hogy vallási tevékenységet végző szervezetté alakuljanak át.

Nehezen érvényesület a kétszintű szabályozásra történő áttérés mellett az a 27/2014. (VII. 23.) AB határozatban is rögzített elvárás, miszerint az államnak a vallási közösségeket egyenlőként kell kezelnie, hiszen a jogalkotó eléggé markánsan megkülönbözteti egymástól a vallási tevékenységet végző szervezet jogállását a bevett egyház jogállásától. Az Alkotmánybíróság mindazonáltal a 6/2013. (III. 1.) AB határozatban nem tekintette alkotmányos elvárásnak egyrészt azt, hogy minden egyház ténylegesen azonos jogosultságokkal rendelkezzen, másrészt pedig azt, hogy az állam minden egyházzal ténylegesen ugyanolyan mértékben működjön együtt. „A vallásszabadsághoz való joggal összefüggő jogok érvényesítésében meglévő gyakorlati különbségek alkotmányos határok között maradnak mindaddig, amíg nem diszkriminatív jogi szabályozásból erednek, illetve amíg nem diszkriminatív gyakorlat eredményei. Akár az állam által vállalt közösségi feladatok megoldásáról, akár az egyházak számára hozzáférhetővé tett anyagi támogatásokról, akár pedig az állam és az egyházak kötelező közösségi együttműködéséről van szó, mindhárom esetben érvényesülnie kell az állam világnézeti semlegességének.”²⁵

A semlegesség felől nézve problematikus továbbá a hatályos szabályozásban, hogy a vallási tevékenységet végző szervezet az Országgyűlés egyértelműen politikai természetű döntése nyomán szerezheti meg a bevett egyházi jogállást.²⁶ Egy politikai természetű döntés aligha lehet semleges. A semlegesség figyelembevétele alapján nem a szükségszerűen mérlegeléssel járó elismerési eljárás következményeként, hanem az egységes elvek és egységes eljárás alapján megvalósuló nyilvántartásba vétel alapján nyerhetné el egy vallási közösség az egyházi jogalanyiságot. A világnézeti semleges állam ideájával a nyilvántartásba vétel, nem pedig az országgyűlési szavazással végződő elismerési eljárás a kompatibilis. A nyilvántartásba vétel egységessége azáltal biztosítható, hogy az eljárást egyetlen bírósághoz vagy központi közigazgatási szervhez delegálja a jogalkotó.

²⁵ ABH, 2013. 245. [155].

²⁶ SCHWEITZER 2013.

A strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága szintén arra mutatott rá a Magyar Keresztény Mennonita Egyház és Mások kontra Magyarország ügyben 2014-ben hozott ítéletében, hogy az egyházak elismerése Magyarországon a parlament, „egy a politika által rendkívül meghatározott testület hatáskörébe tartozik”, amiből viszont az következik, hogy egy vallási közösség egyházként történő elismerése vagy annak elutasítása „politikai eseményekhez vagy a politikai helyzethez kötődhet”. Ez pedig magában hordja a semlegesség követelményének figyelmen kívül hagyását és az önkényesség veszélyét. „Az a helyzet, amelyben a vallási közösség annak vannak kitéve, hogy a politikai pártoknak a számukra kedvező szavazataiért udvaroljanak, összeegyeztethetetlen az állammal szemben az érintett területen támasztott semlegességi követelménnyel.”²⁷

A hazai törvényi szabályozás újításai közé tartozik a vallási tevékenység jogalkotó általi definiálása. A 2011. évi CCVI. törvény 6. § (3) bekezdése értelmében a vallási tevékenység olyan világnézethez kapcsolódó tevékenység, amely természetfelettre irányul, rendszerbe foglalt hitelvekkel rendelkezik, tanai a valóság egészére irányulnak, valamint sajátos magatartáskövetelményekkel az emberi személyiség egészét átfogja. Nem tekinthető szerencsésnek, hogy a törvényhozás állapítja meg, még ha csak a jelenlegi törvény vonatkozásában is, a vallási tevékenység fogalmát. Nem tartozik ugyanis a törvényhozás hatáskörébe a vallási, tehát a transzcendenciával szükségszerűen összefüggő vallási tevékenység definiálása. A vallási tevékenység – áttételesen a vallás – jogalkotó által meghatározott definíciója aligha képes arra, hogy absztrakt és semleges módon határozza meg a valamennyi vallás vonatkozásában érvényes és irányadó vallási tevékenység fogalmát. A *vallás, vallási tevékenység* fogalmát illetően a vallási közösségek definíciójára célszerű hagyatkozni.

Ezt a megközelítést támasztja alá a 4/1993. (II. 12.) AB határozat kapcsán korábban már hivatkozott 27/2014. (VII. 23.) AB határozat. Mivel „az állam éppen azokban a tartalmi kérdésekben nem foglalhat állást, amelyek a vallást vallássá teszik, a vallásról és egyházzal csak elvont, minden vallásra vagy egyházra egyaránt alkalmazható keretszabályokat alkothat, amelyek révén ezek a semleges jogrendbe illeszkednek, s tartalmi kérdésekben a vallások és egyházak önértelmezésére kell hagyatkoznia. Ezért a vallásszabadságnak csakis nem-vallási, s így nem specifikus, hanem mindenkire, illetve bármely más késztetésből fakadó, de hasonló cselekvésre is érvényes korlátai lehetnek.”²⁸

A jogalkotó meghatározhatja, amint ezt a 2011. évi CCVI. törvény meg is tette, hogy a törvény alkalmazása szempontjából mit nem tekint önmagában vallási tevékenységnek,²⁹ miként kijelölheti a vallási tevékenység gyakorlásának törvényi határait is.³⁰ A vallási

²⁷ Magyar Keresztény Mennonita Egyház and Others v Hungary, Judgment of 8 April 2014, nos. 70945/11, 23611/12, 26998/12, 41150/12, 41155/12, 41463/12, 41553/12, 54977/12, 56581/12, ECHR 2014-I. [102]. Lásd továbbá: Urrz 2017.

²⁸ ABH, 2014. 798. [42].

²⁹ A 2011. évi CCVI. törvény 6. § (4) bekezdése szerint „önmagában nem tekinthető vallási tevékenységnek a) a politikai és érdekérvényesítő, b) a pszichikai vagy parapszichikai, c) a gyógyászati, d) a gazdasági-vállalkozási, e) a nevelési, f) az oktatási, g) a felsőoktatási, h) az egészségügyi, i) a karitatív, j) a család-, gyermek- és ifjúságvédelmi, k) a kulturális, l) a sport, m) az állat-, környezet- és természetvédelmi, n) a hitéleti tevékenységhez szükségesen túlmenő adatkezelési, valamint o) a szociális tevékenység”.

³⁰ A 2011. évi CCVI. törvény 6. § (5) bekezdése szerint „[a] vallási közösség kizárólag olyan vallási tevékenységet gyakorolhat, amely az Alaptörvénnyel nem ellentétes, jogszabályba nem ütközik, és nem sérti más közösségek jogait és szabadságát”.

tevékenység jogalkotó általi definiálása mindazonáltal az állam és az egyház elválasztásának – mai szóhasználattal: különvált működésének –, valamint az állam világnézeti semlegességének az alapelvét is feszegeti.

Az állam semlegessége az Alaptörvény elfogadását követően

Az Alaptörvény indokolása – miként erre a korábbiakban hivatkoztunk is – a *Nemzeti hitvallás* egyértelmű vallási elkötelezettsége és kötődése ellenére sem fordított hátat a szekuláris és a világnézeti szempontból semleges állam ideájának.

Figyelemreméltó továbbá, hogy az állam vallási és világnézeti semlegességére a törvényalkotás során figyelembe vett alapelvek között utal a lelkiismereti és vallásszabadság jogáról, valamint az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek jogállásáról szóló 2011. évi CCVI. törvény preambuluma is. „Az Országgyűlés [...] tekintettel az állam világnézeti semlegességére és a felekezetek közötti békés együttélésre való törekvésre, [...] az Alaptörvény végrehajtására, az Alaptörvény VII. cikk (4) bekezdése alapján, a következő törvényt alkotja.”

Az Alaptörvény elfogadását követően az Alkotmánybíróság határozatai szintén érintették az állam vallási semlegességének a kérdését. Az Alkotmánybíróság semlegességi koncepciója lényegében az alkotmány őreinek rendszerváltást követő időszakban kidolgozott felfogásával egyezik meg. Jóllehet, az Alaptörvény negyedik módosítása hatályon kívül helyezte az Alkotmánybíróság 2012. január 1-je előtt hozott határozatait, az Alkotmánybíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy ettől függetlenül „felhasználhatja a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket és alkotmányossági összefüggéseket, ha az Alaptörvény adott szakaszának az Alkotmánnyal fennálló tartalmi egyezése, az Alaptörvény egészét illető kontextuális egyezősége, az Alaptörvény értelmezési szabályainak figyelembevétele és a konkrét ügy alapján a megállapítások alkalmazhatóságának nincs akadálya, és szükségesnek mutatkozik azoknak a meghozandó döntése indokolásába történő beillesztése. Az Alkotmánybíróság – a fenti feltételek vizsgálata mellett – a hatályát veszttet alkotmánybírósági határozat forrásként megjelölésével, a lényegi, az adott ügyben felmerülő alkotmányossági kérdés eldöntéséhez szükséges mértékű és terjedelmű tartalmi vagy szövegszerű megjelenítéssel hivatkozhatja, vagy idézheti a korábbi határozataiban kidolgozott érveket, jogelveket. Az indokolásnak és alkotmányjogi forrásainak ugyanis a demokratikus jogállamban mindenki számára megismerhetőnek, ellenőrizhetőnek kell lennie, a jogbiztonság igénye az, hogy a döntési megfontolások átláthatóak, követhetőek legyenek.”³¹ Ez a magyarázata annak, hogy miért adaptálta az Alaptörvény negyedik módosításának hatálybalépését követően az Alkotmánybíróság az állam vallási semlegességére vonatkozó korábbi alkotmánybírósági határozatok legfontosabb megállapításait.

³¹ ABH, 2013. 746. [36].

A 27/2014. (VII. 23.) AB határozata a 4/1993. (II. 12.) AB határozat kreatív adaptációjával a következőket emelte ki a semlegesség és a vallási közösségek egyenlősége kapcsán: „A vallási közösségek különvált működésének és önállóságának elvéből az következik, hogy az állam sem a vallási közösségekkel, sem valamelyik vallási közösséggel nem kapcsolódhat össze intézményesen; hogy az állam nem azonosítja magát egyetlen vallási közösség tanításával sem; továbbá, hogy az állam nem avatkozik be a vallási közösségek belső ügyeibe, és különösen nem foglalhat állást hitbéli igazságok kérdésében. Mindebből – illetve másrésről az Alaptörvény XV. cikkéből³² is – következik, hogy az államnak a vallási közösségeket egyenlőként kell kezelnie. Mivel az állam éppen azokban a tartalmi kérdésekben nem foglalhat állást, amelyek a vallást vallássá teszik, a vallásról és vallási közösségről csak elvont, minden vallásra vagy vallási közösségre egyaránt alkalmazható keretszabályokat alkothat, amelyek révén ezek a semleges jogrendbe illeszkednek, s tartalmi kérdésekben a vallások és vallási közösségek önértelmezésére kell hagyatkoznia. Ezért a vallásszabadságnak csakis nem-vallási, s így nem specifikus, hanem mindenre, illetve bármely más késztetésből fakadó, de hasonló cselekvésre is érvényes korlátai lehetnek. Éppen a semleges és általános jogszabályi keretek révén az állam és vallási közösségek különvált működése a lehető legteljesebb vallásszabadságot biztosítja.”³³

A vallási értelemben semleges államot tehát továbbra is az alábbi ismérvek jellemzik a taláros testület álláspontja szerint:

- a) az állam sem a vallási közösségekkel, sem valamelyik vallási közösséggel nem kapcsolódhat össze intézményesen,
- b) az állam nem azonosítja magát egyetlen vallási közösség tanításával sem,
- c) az állam nem avatkozik be a vallási közösségek belső ügyeibe,
- d) nem foglalhat állást hitbéli igazságok kérdésében,
- e) az államnak a vallási közösségeket egyenlőként kell kezelnie.

Végezetül az ország különböző vallási hagyományainak megbecsülése, valamint az állam vallási semlegességének szempontjából is kérdéseket vethet fel a jövőben az Alaptörvény hetedik módosításának jelentése, illetve értelmezése. Az R) cikk (4) bekezdése szerint ugyanis „Magyarország alkotmányos önazonosságának és keresztény kultúrájának védelme az állam minden szervének kötelessége”. A módosításhoz fűzött indokolás adós maradt a keresztény kultúra alkotmányos jelentésének magyarázatával, miközben a hangsúlyokat a külső dimenziókra helyezte: „Európában jelenleg olyan folyamatok zajlanak, amelyek eredményeképpen Európa hagyományos kulturális arculata átalakulhat. Keresztény kultúra nélkül nincs Európa és nincs Magyarország. A keresztény kultúra olyan egyetemes érték, amelynek megőrzése kiemelten fontos, ezért szükséges az állam védelmező szerepének az Alaptörvény rendelkezései között történő szerepeltetése.” A keresztény kultúra alkotmányos tartalma bizonytalan, miként pillanatnyilag az sem látható, hogy mit jelent, és milyen konkrét formában valósítható meg az Alaptörvény indokolása szerint (is) szekulárisnak tekintett Magyarország keresztény kultúrájának valamennyi állami szerv általi védelme. További kérdésként merülhet fel, hogy a vallási gyökerekkel és értékekkel rendelkező

³² Az Alaptörvény XV. cikke rögzíti a törvény előtti egyenlőséget, a hátrányos megkülönböztetés tilalmát, valamint az esélyegyenlőség elvét.

³³ ABH, 2014. 798. [42].

keresztény kultúra védelme milyen következményeket von maga után a nem keresztény – akár vallási, akár szekuláris – kultúrkörben élő állampolgárok és közösségeik számára. Magyarország keresztény kultúrájának állami szervek általi védelmi kötelezettsége mindenesetre távolodást jelent az állam vallási és világnézeti semlegessége elvétől.³⁴

Felhasznált irodalom

- ÁDÁM Antal (1998): *Alkotmányi értékek és alkotmánybíráskodás*. Budapest, Osiris.
- ÁDÁM Antal (2015): *Bölcséletek, vallások, jogi alapértékek*. Pécs, PTE ÁJK.
- CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna (2012): *Egy alkotmány margójára. Alkotmányelméleti és értelmezési kísérletek az Alaptörvényről*. Budapest, Gondolat.
- CSIZINÉ SCHLOSSER Annamária (2012): Az egyházi jogi személy a régi és az új egyházügyi törvényben. Budapest, L'Harmattan – Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola.
- DRINÓCZI Tímea (2014): A vallásszabadság és egyházalapítás az alkotmányos párbeszéd tükrében. *Jura*, 20. évf. 2. sz. 39–62.
- FLECK Zoltán – GADÓ Gábor – HALMAI Gábor – HEGYI Szabolcs – JUHÁSZ Gábor – KIS János – KÖRTVÉLYESI Zsolt – MAJTÉNYI Balázs – TÓTH Gábor Attila (2011): Vélemény Magyarország Alaptörvényéről. *Fundamentum* 15. évf. 1. sz. 61–77.
- JAKAB András (2011): *Az új Alaptörvény keletkezése és következményei*. Budapest, HVG-Orac.
- MAJTÉNYI Balázs (2011): „Vár állott, most köhalom”. Alaptörvény és irodalom. *Fundamentum*, 15. évf. 4. sz. 97–105.
- RIXER Ádám (2011): A vallás fogalmáról. *Jogelméleti Szemle*, 12. évf. 4. sz. Elérhető: <http://jesz.ajk.elte.hu/riker48.html> (A letöltés dátuma: 2019. 01. 23.)
- SALAMON László (2014): *Keresztény értékek a magyar Alaptörvényben*. Elérhető: https://barankovics.hu/_f/honlapra/salamon_laszlo_cloadas.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 01. 23.)
- SÁRI János (2000): *Alapjogok. Alkotmánytan II.* Budapest, Osiris.
- SCHANDA Balázs (2015): Keresztény vagy semleges? Az Alaptörvény identitásának kérdése. *Magyar Jog*, 62. évf. 3. sz. 129–135.
- SCHANDA Balázs (2018): Magyarország keresztény kultúrájáról. *Pázmány Law Working Papers*, No. 2018/08. Elérhető: http://plwp.eu/files/2018/PLWP_2018-08_Schanda.pdf (A letöltés dátuma: 2019. 01. 23.)
- SCHWEITZER Gábor (2013): Az egyházak, vallásfelekezetek és vallási közösségek a 2011. évi C. törvény és a 2011. évi CCVI. törvény rendelkezései tükrében. In DRINÓCZI Tímea – JAKAB András szerk.: *Alkotmányozás Magyarországon 2010–2011*. Budapest–Pécs, Pázmány Press. 249–251.
- SZATHMÁRY Béla (2004): *Magyar egyházjog*. Budapest, Századvég.
- UITZ Renáta (2017): A lelkiismereti és vallásszabadság az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában. A Kokkinakis-ítélettől az állami semlegesség követelményéig. *Állam- és Jogtudomány*, 58. évf. 4. sz. 106–116.

³⁴ Ezzel ellentétes vélemény szerint: „Az Alaptörvénnyel egy időben elfogadott törvényekben a törvényhozó világos különbséget tett a vallási-világnézeti semlegesség, illetve a kulturális és értéksemlegesség között: a vallási semlegesség talaján áll, azonban a kulturális és értéksemlegességet elutasítja. Ahogy a kereszténység történelmi szerepének alkotmányos elismerése nem összeegyeztethetetlen az állam vallási semlegességének elvével, úgy a kereszténység kulturális Magyarország keresztény kultúrájának védelme nem egy keresztény kultúra létrehozatalának parancsát jelenti, hanem inkább a meglévő, adott kultúra védelmének kötelezettségét.” SCHANDA 2018, 4.